

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

F. Richardt del. Nordahl Grove & Kittendorff lith.

C. A. Reitzel's Forlag

LW Tegner & Kittendorff's Ark. Inst.

KJELDGAARD

i Jylland, opført 1787.

KJELDGAARD

i Jylland, opført 1787.

I en Afstand fra Limfjorden af ifkun omtrent 2000 Alen, ved Fursund, ligger Herregaarden Kjeldgaard, i Viborg Amt, Salling Nørre Herred og Selde Sogn. Den har en smuk Beliggenhed. Imod Nordvest seer man den høje, frugtbare Ø Fur, og paa Gaardens Mark vise sig til alle Sider flere smukke Valler. Den er omgiben af en flsøn Have, der af forskellige Ejere er saaledes udbibet, at den nu udgjør 8 Tdr. Land; en Del deraf er 2—3 hundrede Aar gammel. Enkelte Partier af de gamle stive Hækker ere endnu tilbage, det øvrige er ombannet efter engelsk Mønster. Største Deelen af Haven ligger øst for Hovedbygningen, en mindre Del nord for den, og udoer denne har man fra Binduerne et vidt Skue over Fjorden samt en Strækning af Himmerland med Aggersberg Kirke hinsides Røgstør som Baggrund. Haven har, længe før det blev almindeligt at anlægge Urtegarde i disse Egne, været vidt og bredt bejænt ved sin Frugt, og naar Kjeldgaards Pødemester ved Markeds tiden kom sejlende til Nykjøbing paa Mors med sine Varer, var det en Højtidssag for Byens Ungdom. Havefrugtens Sjældenhed i hine Tider og Bansteligheeden ved at værne om den har sandsynligvis været Aarsag i Udbredelsen af Kroen paa et omfattende Spøgeri, der hjemsogte Haven; thi et Spøgesse var unægtelig Frugtens billigste og, talstet være Sallingboernes Dverto, sikreste Bogter. De af Sten Blicher i sin Tid besungne store Øveler ere for længe siden forsvundne, men have staaet paa det Sted i Haven, hvor der endnu findes Spor

af Murværk og Grave, som hørte til den ældre Hovedbygning, der efter Sagnet blev belejret og indtagen af Skipper Klement i Aaret 1534. Det eneste Sogn, der i øvrigt er knyttet til denne Gaard, er et saadant, som fortælles om mange andre Gaarde. Det nærmest ved Selde Øh liggende Stykke af Kjeldgaards Mark, den saa kaldte „Hædetoft,“ skal en Gang paa utvovlig Maade være indtagen til Gaarden. En gammel Avlskarl, der slutte vise Landinspektøren Gaardens Grænseskel, tog næmlig et Lag af Kjeldgaards egen Jord i Bunden af sine Træsto, og i det han gif langt ind paa Bøndernes Mark, vedblev han at raabe til Landinspektøren: „A gaar paa Kjeldgaards Jord“; men besarsfag gaar han endnu altid ved Midnat og raaber: „A gaar paa Kjeldgaards Jord, Gud naade mig!“ Efter Beliggenheeden ser det virkelig ogsaa ud til, at dette særdeles gode Stykke Jord ikke oprindelg har hørt til Gaarden.

Om nu denne Herregaards Historie angaar, da er den ikke en af de meget gamle adelige Herresæder, efterfom den forstum hørte til Viborg Bispestols Ejenomme og blev Krongods ved Reformationen. Imod en Bondegaard i Dypelstrup Øh (Flellum Herred, Gunberup Sogn) afftod Kronen i Aaret 1558 Kjeldgaard til Jørgen Høg, der saaledes oprettede den til Herregaard.

Efter ham tilhørte Gaarden Dve Juel, Søn af Niels Juel til Kjøbærg og Fru Christense Lunge; hans Et ejede den i en Række af Aar.

KJELDGAARD

i Jylland, opført 1787.

Han var gift med Fru Dorte Daa, der var en Datter af Klavs Daa til Raavnstrup og Fru Anne Lykke og Enke efter Otte Strangeesen til Nørholm. Dve Juel var Kjeldgaards Ejer, da han i Septbr 1578 mageskiftede med Kronen paa Riber almindelige Hospitals Vegne; dette udlagde i Øster (Horne) Herred, Thorstrup Sogn, Lange By 1 Gaard imod 1 Gaard i Stabst Herred, Grimstrup Sogn, Klost By. Ved dette Mageskifte vare Klavs Stambrøf til Raaf og den kongelige Sekretær Arild Hvitfeld til Kilsø nærværende. 1583 blev Dve Juel Hovedsmand paa Agerdhus Slot; men dette Embede hindrede ham ikke i at møde Aaret efter paa Viborg Landsting og dømme i adskillige der foreskabende Sager. Som Ejer af Bødsnesgaard stævnedes han i Aaret 1586 nogle Rævninge i Starreth, Følle og Koftved i Øster-Lisberg Herred, fordi de med Urette havde svoret en Bønde Karaad over (dømt ham som den, der havde gjort svogefuldt Angreb paa en anden), og vilde nu have dem dømt febløse, fordi de ikke inden sex Uger havde udredet den dem paalagte 40 Marks Bøde, hvilket ogsaa skete. S. A. blev han forlenet med Hebe-marken og Østerbølen og 1589 Embedsmand paa Oradsbjerg Gaard, hvortil der blev føjet flere andre Len. 1590 i Septbr. gjorde Dve Lunge til Dden vitteligst, at han med sin og sin Husfrues fri Villie og Samtykke havde gjort et Mageskifte med Dve Juel, saaledes at denne skulde have en Gaard i Selde og Halvboelen af en Gaard i Vester- (Horne) Herred i Villum imod til Beberlag at affaa en Gaard i Hør Skjøl, Ginding Herred i Sale ved Navn Høsteholt Gaard. Dve Juel forekommer endnu i Septbr. 1596, da han af sin Forbrødersøn Iver Juel til Kystesholm fik Skjøde paa Gaarden Kærsgaard i Selde Sogn. Hans Ægtefæls var barnløs.

Den næste Ejer var Dve Juels Brodersøn Jens Juel, der var en Søn af Herman Juel til Nabjerg og Fru Maren Juel og født den 8de November 1580 paa Faderens Gaard Refstrup (i Tørrild Herred, Gadsbjerg Sogn). Han gik i Søvs Skole fra sit 12te til sit 15de Aar; da tog Faderen ham 1596 med sig til Gulland, hvor han var Lensmand, og sendte ham bort efter med sin Hofmester Bertel Hansen, der siden blev Forstander for Duebrødre-Kloster i Kølsholte, til Greifswalde, hvor han studerede i to Aar; ligesaa lang Tid tilbragte han derpaa ved Højssolen i Heidelberg; 1600 drog han til Genf og et halvt Aar senere til Frankerig. Fra dette Land rejste han i Aaret 1602 til Italien, hvor han i Rom og Neapel „beslittede sig paa det italienske Sprog, hvilket han var mægtig at tale med enhver.“ 1603 kom han hjem til

sine Forældre paa Gulland og blev s. A. antagen i Kongens Kancelli. Fem Aar derefter blev han Rentemester og 1611 Statemester ved Høven i den svenske Krig. Den 9de Maj 1610 gjorde han vitteligst, at han havde undt og forlenet sin kære Føstems som en fri Morgengave, at hun, om hun overlevede ham uden Livsarvinge, skulde for Livstid have og nyde hans Hovedgaard Kjeldgaard. Fire Dage senere holdt han i Viborg Bryllup med denne sin trolovede, Jomfru Ibe Lange, Datter af Hans Lange til Brejninggaard (i Valling Herred, Brejning Sogn) og Fru Johanne Stram, hvis Fader var den navnkundige Hr. Peber Stram; hun var født i Oktober 1584. Ved dette Bryllup vare baade Kongen og Dronningen tilstede. I Aaret 1616 blev Jens Juel Rigens Raad, Aaret efter Lensmand paa Tranevær og fulgte da som „Hovmester“ eller Marskalk med Hertug Frederik, den senere Kong Frederik den tredje, da denne skulde tiltræde sin ny Verbigghed som Administrator for Stiftet Verden. Allerede 1618 blev Jens Juel imidlertid udnævnt til Statthalder i Norge og Hovedsmand paa Agerdhus Slot. Dette vigtige Embede havde han indtil 1629, da han blev kaldet ned til Danmark og af Kongen „tilladt, at han skulde paatage sig at være Rigens Amiral,“ uagtet han aldrig havde gjort nogen virkelig Krigstjeneste til Vand eller Land. For Kongen og sine Embedsbrødre i Raadet undskyldte han sig med sin „Besværlighed og Svagheb,“ efterom han i længere Tid hør Baar havde „Besfundet et Anfød af Skjærbug og medfølgende Sygdom deraf.“ Denne gylbige Undsigelse vilde Kongen imidlertid ikke strax lade sig nøje med og paalagde de andre Rigsraader at forestille ham, at sliq Undskyldning ej kunde gælde, efterdi det var hans Pligt at tjene disse Riger paa enhver ham mulig Maade, og Kongen mente, at det nok var ham muligt at virke som Amiral, skjønt det blev indrømmet, at han var noget tung og staaand; thi han skulde jo „intet flyde i Taffelet eller andensteds hen.“ Men omsider blev han dog fri for at modtage dette Embede og blev derimod Lensmand paa Aalborghus og 1632 i Følge eget Ønske forflyttet til Vørling Slot. Her fik han om Baaren 1634 efter sin Hjemkomst fra Viborg Snapsting et heftigt Anfald af sin oven nævnte Sygdom og døde efter 11 Dages Sygeleje den 26de Mars s. A. Hans Enke overlevede ham i femten Aar og døde i Juni 1649. Som Herremand afsluttede han adskillige Mageskifter med Kronen og med sine Standsfæller og gjorde adskillige Gaardskjøb. Saaledes folgte Niels Rosenfrands Ærelsen ham 1614 1 Gaard i Brads Herred og Sogn og 2 Gaarde i Tørrild Herred,

KJELDGAARD

i Jylland, opført 1787.

Gredstrup Sogn i Hovebif. 1617 købte Jens Suel 2 Gaarde i Salling, Nørre Herred i Hestebæl af Frederik Keedtz til Tjgestrup. 1622 købte han af Stygge Høg til Bang Gaarden Heggelund i Harre Herred i Salling, Torum Sogn. Paa samme Tid fik Jens Suel i Mageliste med Kongen i Selbe Sogn og By 1 Gaard, i Floustrup By 3 Gaarde og 1 Hølggaard og i Lendum By 2 Gaarde og 1 øde Bol. Derimod ublagde han til Kongen i Nørre Herred i Grønning Sogn og Øster-Grønning By 1 Gaard, i Vejbjerg Sogn, Lustrup By 1 Gadehus, i Rybjerg Sogn, Kirkeby 1 Gaard og i Hestebæl 1 Gaard, i Harre Herred, Hjert Sogn og By 1 Gaard og 1 Gadehus og i Dajlum By 1 Gaard, i Naurup Sogn, Ølhøge By 1 Bol, i Durup Sogn, Lovstrup By 1 Gaard. 3 Aaret 1626 fik han ligeledes i Mageliste af Kongen nogen Jord og Ager, der hidtil havde ligget til Selbe Præstegaard, hvortil han igjen ublagde til Kronen nogen Jord andensteds i samme Sogn.

En Datter af Jens Suel og Fru Ibe Lange, som Fru Christense Suel, blev gift med den lærde Jørgen Rosenkrands, der saaledes blev Gaardens Ejer. Han var i mange Aar Sotolæge for Herlufsholm og ligeledes i 12 Aar (1653—1665) Overhøvmester for Sorø Akademi og Besalingsmand paa Børglum Kloster. Kjelbgaard tilhørte ham i Juni 1638, da han lod tage et Vidne paa Nørre Herredsting om, at fire Mænd havde aflagt Vidnesbyrd om, hvorlunde en Gaard i Tunget, der hørte til Kjelbgaard, var bleven øde, saa at ingen Folk længer boede deri, hviaarsag der ingen Stat til St. Hansdag f. A. kunde blive ydet deraf. Dvsaa han samlede Gødet ved Magelister. Saaledes gjorde Kongen 1640 bitterligt, at han, da Jørgen Rosenkrands havde ublagt til Kronen Gaarde og Gods i Salling, nemlig i Nørre Herred, Tise Sogn og By 1 Gaard og 1 Bol, igjen havde affaaet til denne Kærgaard i Torum Sogn og ligeledes 5 Gaarde i Selbe Sogn, Lendum By imod andet Gods i Tunget og Rybjerg Sogne. 1646 fik han ligeledes ved Mageliste med Kronen nogle Jorber, der hørte til Præstegaarden i Selbe, imod Veberlag andensteds til Præstegaarden. Endelig fik han paa samme Maade 1647 Kongens og Kronens Højhed og Raads- og Herlighedsretten til Selbe Kirke, Herligheden til Præstegaarden sammesteds samt Konge- og Kirkeindten; men i Steden for de 12 Tønder Byg aarlig, der af Kong Frederik den anden vare givne til Unberholts for fattige Disciple i Viborg

Stole, gav Jørgen Rosenkrands i samme Djemed 100 Speciesbaler, hvoraf Renten 6 Speciesbaler aarlig skulde udredes af Kjelbgaards Ejere. Med Jørgen Lykke havde han 1671 en Estrid; hin tilegnede sig nemlig en Del af den Jørgen Rosenkrands tilkommende Tiende af Vønderne i det Provsti, denne havde faaet i Forening af Christian den fjerde, og hvorpaa han havde faaet Skjøde af Frederik den tredje; Vønderne der i Tgnen forbyde endog Mølleren at faare ham Afgift af den Mølle, der var ham ublagt og indført i Skjødet. 3 December f. A. fik derfor Christen Steel Jørgensens kongelig Befaling at hjælpe ham til sin Ret. Jørgen Rosenkrands døde 3 Aaret 1675. Efter hans Død gik Kjelbgaard over i en anden Afs Hænder.

Den næste Ejer var Rancelliraad Vært Due til Halkær og Krastrup, og efter ham tilhørte den i nogle Aar Sønnen Overste Manderup Due, der 1709 folgte den til Hersov Stjernholm. Denne blev adlet 1747, var gift med Marie Dvergaard og døde 1759. Han og hans Hustru, der overlevede ham til 1766, overdroge 1755 Gaarden til sin Søn Kasimus Stjernholm for en Sum af 14,000 Rdlr. Høvedgaardstaxten var den Gang 30 Tdr. „ Skpe. 3 Fbl. 1 Alb. Hartkorn, Møllestylden 2 Tdr. 1 Skpe., Vøndergødet 270 Tdr. 2 Skpr. 3 Fbl. 2 Alb. og Tienderne 73 Tdr. Hartkorn. Kasimus Stjernholm, der var gift med Anne Christine Hoas, døde 1777; hans Enke overdrog Gaarden i Januar 1783 saa Dage før sin Død til Sønnen, Kapitajn ved Landbeværet Frederik Stjernholm, hvis Hustru var Katrine Marie Dissen. Efter deres Død blev Gaarden i Aaret 1810 solgt for 74,050 Rdlr. d. R. med Mølle, Vøndergøds og Tiender til Kammerraad Møller, der begyndte at selge Gødet; men allerede 1812 afhændede han Kjelbgaard for 120,000 Rdlr. b. R. til Cand. theol. L. B. Krojel (senere Præst i Eggsted), der ejede den under meget sørgelige Forhold. Nationalbanken havde 20,000 Rdlr. staaende i Gaarden paa 1ste Prioritet. Da der i afsluttede Aar ingen Renter vare bleve udredte deraf, blev Obligationen solgt paa Kjøbenhavns Børs for 1400—1600 Rdlr.; derpaa blev Gaarden 1826 solgt for 4000 Rdlr. til Saabys Arvinge, der igjen afhændede den for 9000 Rdlr. til Proprietær Th. Nysum. Dennes Enke solgte den 1838 i en ret god Tilstand for 33,000 Rdlr. til Jørgemester v. Cosfel, som havde den indtil 1853, da han solgte den for 72,000 Rdlr. til den nuværende Ejer Hr. B. Wafl. Da var Gaarden i en usel Forfatning, blotet for Løvere og

KJELDGAARD

i Jylland, opført 1787.

Befætning, Vordeerne vare aldeles ube af Drift, og Bygningerne i en vidt berøgtet, slet Forsætning. Ligeledes havde den sidste Ejer moret sig med at ødelægge Gaardens Arkiv. I den nuværende Ejers Tid har Gaarden derfor modtaget gjennegrubende Forbedringer og Forskjønnelser, hvortil der ere medgaaede omtr. 35,000 Rdlr., som have baaret meget gode Frugter.

Den ældre Hovedbygning skal efter Sagnet have haft Navnet „Trustrup“ og var særlig omgiden af Grave. Det nuværende Stuehus er opført af stærk Grøndmur, en Etage med Kvist; de to Sidesøjle ere af Bindingsværk. Paa Kvisten imod Gaarden findes Vognkæderne F. S. og E. M. D. og Værkstallet 1787. Det blev da bygget af Frederik Stjernholm. Tagværket var i tilfuggen Stand forskrevet fra Norge; men da det kom herved, forstod ingen at sætte det op. Faberen til en endnu levende Mand blev da af Godsejeren tvungen til at finde paa, hvorlunde det kunde gøres.

Af Ladebygningerne er det østre grundmurede og teglhængte Hus opført 1855 af den nuværende Ejer; det vestre, der i Aar er blevet sammenbygget med det søndre, er vist nok ældre end Hovedbygningen og er indrettet til 16 Heste og 148 Kvæghoveder. Det søndre Hus eller Laden er en fortrinlig og stærk Bygning, 24 Alen bred og 38 Fag lang; den er ogsaa sammenbygget med det ældre østre Hus. Indkørselen, der tidligere gik imellem Kofalden og Laden, er nu ført langs uden om det vestre Hus og gaar derpaa om de beplantede Grave til Broen, der fører over disse og forbinder den rummelige Borggaard med den temmelig vidtstrakte Ladegaard. Gravene fylde af den tæt øst for Gaarden udspringende, vandrige og jærnholdige Don Kilde, efter hvilken Kjeldgaard har sit Navn. De søndre Grave imellem Borggaard og Ladegaard ere dobbelte og ere hibtil blevne holdte med omtr. 3 Alen højere

Klobmaal øst for Broen end de øvrige enkelte Grave til de tre andre Sider, for at kunne benyttes som Mølledamme til en nu neblagt liten Vandmølle. I sin Tid har Don Kilde ogsaa igjennem Kørlebninger dannet Springvand flere Steder i Gaarden; men nu er den høje Vandstand bleven sænket paa Grund af den megen Fugtighed og Surhed, den afstedkom. Af samme Aarsag ere 5 oven for hverandre liggende Fiskebomme blevne udtværede. Nogle af disse bleve tillige brugte som Vandbeholdere til Møllen.

I Følge Kjeldgaards Tordebog af Marts 1805 havde Hovedgaarden den Gang 32 Tdr. 1 Skpe. 3 Fbl. 1 Alb. Hartkorn; Tienderne vare: Selbe Sogns Kongetiende 12 Tdr., Kirketienden med Kirken og Herlighedens og Kalbretten 12 Tdr. Hartkorn. Gødet, der paa 50 Tdr. Hartkorn nær gjorde fuldt Høveri, havde Hartkorn 202 Tdr. 6 Skpr. 2 Fbl. 1½ Alb. og soarede aarlig 538 Rdlr. 5 $\frac{1}{2}$ 4 $\frac{1}{2}$ i Penge, 8 Tdr. Rug, 22 Tdr. 7 Skpr. Byg, 22 Læs Løv og 22 Læs Vng; af Bygget vare imidlertid de 12 Tdr. 3 Skpr. henlagte til Vedligeholdelse af Sten Due's Begravelse i Selbe Kirke. Af Gaardens Areal, den Gang omtr. 480 Tdr. Land, vare næppe over 200 Tdr. Land Agermark. Gødet og nogle fraliggende Stykker af Agerlandet ere senere blevne frafolgte.

Nu har Hovedgaarden efter den ny Matrikel 25 Tdr. 4 Skpr. 1 Fbl. 2¼ Alb. Ager og Engs Hartkorn, og Fladeindholdet er 336 Tdr. Land Ager, 36 Tdr. Land Eng, 10 Tdr. Land Have, Hylsflov og Gaardsplads og 60 til 70 Tdr. Land Græsningsjorder langs Limfjorden. De to oven nævnte Tiender, der endnu høre til Gaarden, hde i Følge Tiendeforeningerne aarlig 60 Tdr. Rug, 126 Tdr. Byg og 253 Tdr. Havre efter Maal.

